

Colectivul de elevi – cadrul social al educației morale

Educația morală ocupă un loc special, în sensul că, deși nu există forme de organizare independente și exclusive pentru realizarea sarcinilor sale, ea este implicată în toate activitățile conduse și îndrumate de către profesor. Realizarea sarcinilor educației morale este inclusă, ca latură intrinsecă, în toate formele de organizare a activității instructiv-educative din școală și din afara ei. Situația se justifică prin aceea că elevul este în orice moment subiect al relațiilor morale-practice, supus în permanență influențelor de ordin moral. Atunci când aceste influențe sunt dirijate, desfășurându-se în cadrul unor forme organizate, ele devin acțiuni educative. Principalele forme organizatorice în care se realizează sarcinile educației morale, sunt :

Procesul de învățământ – constituie forma fundamentală în care se realizează obiectivul fundamental al educației morale. Prin conținutul diferitelor obiecte de învățământ se înfăptuiește instruirea morală a elevilor. Nu există obiect de învățământ al cărui conținut să nu poată fi valorificat pe linia formării conștiinței și conduitei morale. Aceasta înseamnă că fiecare profesor urmează să se ocupe de această valorificare în cadrul lecțiilor. Educația morală nu se realizează numai prin conținutul procesului de învățământ, ci și prin celelalte componente ale sale, respectiv prin metodele și procedeele folosite, prin relațiile ce se stabilesc între profesor și elevi, prin cerințele pe care profesorul le are față de elevi, prin controlul și aprecierea îndeplinirii obligațiilor pe care le au, etc.

Ora de dirigenție – ocupă un loc aparte, întrucât multe din aceste ore sunt consacrate în exclusivitate realizării unor finalități de ordin moral, tematica lor vizând analiza și dezbateră diverselor probleme cu implicații morale, concomitent cu sintetizarea și coordonarea influențelor exercitate de către ceilalți factori educativi.

Jocul – este o altă formă, care prin conținutul și regulile sale, contribuie la realizarea sarcinilor educației morale. Jocul este o activitate socială nu numai pentru că la desfășurarea lui participă copiii, ca ființe sociale, ci și pentru că realitatea socială oferă subiectul și conținutul jocului. Prin specificul lor, cele mai multe jocuri se caracterizează prin aceea că presupun și stimulează procesul de interacțiune socială dintre parteneri. Această interacțiune va avea în mod inevitabil și o coloratură morală, copiii fiind puși în situația de a adopta un comportament în funcție de ceea ce fac alții, fie în calitate de parteneri, fie în calitate de adversari. Jocul este, deci, o formă organizată de exersare și formare a conduitei morale.

Activitățile extradidactice – includem aici acele activități ce se desfășoară în afara procesului de învățământ, sub îndrumarea și conducerea profesorului. Gama lor este deosebit de extinsă, ea poate fi pusă atât pe seama inițiativei personale, cât și a condițiilor economice, geografice și etnografice în care se află școala. Putem enumera dintre cele mai importante : excursii și drumeții, vizite, activități cultural-artistice, vizionări de spectacole, lectură particulară, activități în cercuri, activitățile din taberele școlare, întreceri sportive, etc.

Dar nu trebuie uitat că educația morală, mai mult chiar decât celelalte laturi ale acțiunii de devenire a omului, este rezultat al tuturor influențelor, contactelor sociale ce-și lasă amprenta sigur și discret în personalitatea noastră.

Toate aceste forme principale organizatorice, conduse și îndrumate de profesor, în care se realizează sarcinile educației morale, urmează să fie concretizate prin acțiuni diferențiate în funcție de valorile morale pe care le avem în vedere, de obiectivele pe care le urmărim, și de contextul în care se desfășoară. Integrarea tuturor acestora într-o strategie adecvată reprezintă una dintre coordonatele fundamentale ale succesului în educația morală a elevilor.

Studiul comportamentului uman constituie domeniul spre care converg preocupările științelor social-umane, distingându-se în acest cadru general două direcții fundamentale și convergente, una care pornește de la întreg, insistând asupra caracteristicilor acestuia pentru a putea ulterior explica comportarea indivizilor din care este format, și cealaltă care insistă asupra a ceea ce este personal și aparține individului, încercând să găsească aici explicația manifestărilor sale. Denaturările încep din momentul în care se produce o substituție a celor două direcții prin adoptarea unei viziuni reduționiste, în sensul interpretării socialului numai prin prisma psihologiei indivizilor din care este format, sau a personalității, pornindu-se numai de la contextul social în care se află.

Comportamentul uman este rezultatul fuziunii dintre factorii sociali și cei psihologici, distingându-se două niveluri calitativ deosebite, dar inexistente unul fără celălalt – socialul și individualul. Personalitatea umană este un produs al contactului și comunicării sociale, studiul său științific conduce în mod direct și inevitabil la studierea situației față de care comportamentul constituie un răspuns.

Raportat la social, omul, ca esență, este, așa cum postulează filosofia marxistă, „ansamblul relațiilor sociale”, iar raportat la sine însuși apare ca un ansamblu de componente intrapersonale sau condiții interne care-i conferă calitatea de subiect. Toate aceste componente sau condiții interne formează, la rândul lor, un sistem ce se restructurează continuu, ca urmare a interacțiunilor sale cu sistemul social în ansamblu, considerat macromediu, și cu diverse subsisteme ale acestuia, considerate micromedii, păstrându-și totuși o relativă independență și autonomie datorită capacității sale interne de autoreglare. Cu alte cuvinte, înainte de a fi membru al societății ca sistem global, omul este membru al unor subsisteme mai restrânse, fiecare din acestea avându-și structura și organizarea sa. Așadar, aceste subsisteme microsociale mijlocesc, în cele din urmă, interacțiunea omului cu societatea al cărei membru este, facilitând, în același timp, elaborarea și consolidarea propriei structuri intraindividuale. Ca membru al acestor subsisteme microsociale, individul este, în același timp, și subiect moral, întrucât toate relațiile sale cu ceilalți îl angajează din punct de vedere moral.

Un loc aparte în cadrul acestor subsisteme microsociale îl ocupă grupul mic spre care se îndreaptă tot mai intens atenția cercetătorilor din domeniile sociologiei, psihologiei

sociale și sociometriei. Se recunoaște faptul că din conlucrarea tuturor acestor discipline s-a constituit și este într-un proces continuu de întregire și consolidare așa-zisa teorie a grupurilor. Scopul ei fundamental este de a descoperi diverse aspecte și caracteristici ale grupurilor umane și de a releva semnificațiile pe care le au asupra activității oamenilor și a formării personalității lor.

În lumina acestei teorii, colectivul de elevi este considerat ca fiind o variantă sau un tip particular al acestor grupări, un grup social cu particularități proprii. Din această cauză, teoria grupurilor s-a extins în mod inevitabil și asupra fenomenelor pe care le implică colectivul de elevi. Contribuția ei în acest sens ar putea fi exprimată sintetic în două direcții principale, una teoretico-metodologică, și alta acțională. Referitor la prima, putem spune că teoria grupurilor a condus la o explicație mai profundă a mecanismelor prin care se transmite și se exercită acțiunea educativă a colectivului asupra personalității elevilor, oferind totodată metode și tehnici de cunoaștere a fenomenelor ce ființează la acest nivel. În legătură cu cea de-a doua direcție, cea acțională, teoria grupurilor oferă posibilitatea elaborării unui sistem de cerințe pedagogice, sugerând în același timp modalități educative concrete de intervenție asupra colectivului de elevi, în vederea plasării sale pe făgașul ce duce la transpunerea în practică a idealului educațional.

Structura internă a colectivului este un rezultat al interacțiunii ce se stabilește între elevi. Prin multiplele interrelații pe care le creează și le stimulează colectivul, acesta devine un mediu favorabil dezvoltării personalității umane. Este cunoscut faptul că, societatea umană, în condițiile accelerării ritmului său de evoluție, presupune, printre altele, și o intensificare și multiplicare a relațiilor dintre oameni. Exercițarea profesiei presupune cooperare, iar valorificarea aptitudinilor umane devine tot mai mult dependentă de capacitatea oamenilor de a se integra într-un ansamblu. Pregătirea individului pentru „contactul interuman” se impune ca una din sarcinile principale ale educației. Mijlocul necesar pentru realizarea unui astfel de obiectiv este colectivul de elevi. Mai mult ca în oricare alt domeniu al instrucției și educației, aici nu se pot obține rezultate în afara antrenării nemijlocite a elevilor în stabilirea de relații cu ceilalți. Oricât am încerca să le vorbim despre necesitatea și importanța relației interumane, nu vom reuși să realizăm ceea ce de fapt urmărim – îmbogățirea experienței sociale – decât prin crearea unui cadru adecvat ființării unor relații reale între elevi. Asemenea relații au și o încărcătură morală, putând fi incluse în domeniul moralității. Ca atare, calitatea de subiect al relației interumane se întrepătrunde cu cea de subiect moral. Colectivul de elevi este astfel un mediu educogen care acționează neîntrerupt asupra conștiinței și conduitei morale a membrilor săi. Dacă acțiunea sa este o expresie a însăși existenței sale, din punct de vedere pedagogic nu ne poate fi indiferent care este conținutul ei și cum se exercită. Se impune, cu alte cuvinte, o preocupare specială din partea cadrului didactic pentru dirijarea colectivului ca organism social în concordanță cu cerințele idealului educațional, pentru transformarea sa în subiect al educației. Dirijarea vizează deopotrivă organizarea externă și funcționarea internă a colectivului. Organizarea externă se referă la folosirea mijloacelor adecvate de stimulare și la asigurarea condițiilor pedagogice corespunzătoare (formularea cerințelor, crearea perspectivelor, inițierea și desfășurarea de acțiuni colective, etc.). Funcționalitatea internă se referă la relațiile ce se stabilesc între elevi.

Cele două aspecte se află într-o strânsă interdependență. Toate influențele și acțiunile ce se exercită asupra colectivului, fie că vin din partea mediului social, fie că sunt organizate în mod special, sunt asimilate prin intermediul acestor condiții interne sau al sintalității. Numai în acest fel se declanșează anumite modificări în evoluția colectivului și vor avea eficiență educativă asupra sa. În continuare, aceste modificări se vor proiecta, la rândul lor, asupra conștiinței și conduitei fiecărui elev prin intermediul propriei personalități. Numai din acest moment colectivul devine subiect al educației.

Deci, acțiunile educative ce urmăresc formarea și consolidarea colectivului, au sorți de izbândă în măsura în care sunt în concordanță cu sintalitatea sau realitatea psihosocială internă a acestuia, tot așa cum influențele și măsurile educative îndreptate în direcția formării conștiinței și conduitei elevilor vor avea rezultate scontate în măsura în care sunt în concordanță cu particularitățile de vârstă și individuale ale acestora.

Bibliografie

Bontaș, Ioan, Pedagogie, Editura ALL, 1996

Cătineanu, Tudor, Elemente de etică, vol.I și II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, 1987

Geissler, E.Erich, Mijloace de educație, E.D.P., București, 1977

Huszar, T., Morala și societatea, București, 1967

Nicola, Ioan, Tratat de Pedagogie Școlară, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1996

Pavelcu, V., Psihologie pedagogică, Studii, EDP, București, 1962

Realizat de,

prof. inv. primar Candidatu Lavinia – Veronica

(Școala Gimnazială Nr. 7 Alexandria)